

ნიკოლოზ ჩერნიშევსკის რომანის „რა ვაკეთოთ?!“ გამოძახილი ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის და ალექსანდრე ყაზბეგის შემოქმედებაში

თამარ ახვლედიანი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

ნიკოლოზ ჩერნიშევსკიმ თავისი ესთეტიკით და რომანით „რა ვაკეთოთ?!“ გამორჩეული კვალი დატოვა ქართველ სამოციანელებზე.

რომანის არა მარტო იდეები, სახეებიც აირეკლა ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილებში“, „კაცია ადამიანი?!“ და „ოთარაანთ ქვრივში“.

ასევე, ამ რომანის გამოძახილს ვხვდებით აკაკი წერეთლის „სიყვარულში“ და ალ. ყაზბეგის „დავითის სახლობაში“. ამ მხრივ, განსაკუთრებით საინტერესოა „დავითის სახლობა“.

ამ პიესაში საინტერესო, მაგრამ ცბიერი და საბოლოოდ მონაწიე პერსონაჟი ჩერნიშევსკის „რა ვაკეთოთ?!“ უტოპიური იდეების საშუალებით აცდუნებს და ღუპავს ახალგაზრდა, ობოლ გოგონას.

ჩანს, ამ ეპოქის ადამიანები, მაინც სახიფათოდ თვლიდნენ ჩერნიშევსკის მიერ ქალთა საკითხის დასმას, რადგან მათი აზრით ქალთა ემანსიპაციისათვის ჯერ ცხოვრება არ იყო მომზადებული.

საკვანძო სიტყვები: ჩერნიშევსკი, „რა ვაკეთოთ?!“, ილია ჭავჭავაძე, „კაცია ადამიანი?!“, „ოთარაანთ ქვრივი“, ავადმყოფი და ჯანსაღი ნიადაგი, შრომა (პრაგმატული და ალტრუისტული), აკაკი, ყაზბეგი, კეთილშობილი იდეები ვამპირი მკითხველის ხელში.

ილია ჭავჭავაძეს ჩერნიშევსკი სტუდენტობისასვე ექნებოდა წაკითხული. მისი დისერტაცია „ხელოვნების ესთეტიკური დამოკიდებულება სინამდვილესთან“ 1855 წელს იქნა დაცული. რაც შეეხება რომანს „რა ვაკეთოთ“-ს, ის 1862 წელს დაიწერა ციხეში, 1863 წელს კი დაიბეჭდა. 1865 წელს ნიკო ნიკოლაძის მიერ იგი ხელახლა გამოიცა ჟენევაში. სხვა მიზეზიც

რომ არ ყოფილიყო, ამ ნაწარმოების გამოცემაში ნიკო ნიკოლაძის ჩართვაც გამოიწვევდა ქართველთა დაინტერესებას რომანით.

ილია ნაწარმოებებზე ხანგრძლივად მუშაობდა. „მგზავრის წერილების“, „კაცია ადამიანის“ წერა 60-იან წლებში დაიწყო, მაგრამ „მგზავრის წერილების“ მხოლოდ ფრაგმენტები გამოქვეყნდა, ის სრული სახით მხოლოდ 30 წლის შემდეგ დაიბეჭდა. „კაცია ადამიანზე“ კი 23 წლის ასაკიდან 26 წლამდე მუშაობდა და მაშინვე მოახერხა დაბეჭდვა, სწორედ, ამ ორ ნაწარმოებზე აქვს აშკარად ზეგავლენა მოხდენილი ჩერნიშევსკის „რა ვაკეთოთ?!-ს“, კერძოდ, ვეროჩკას II სიზმარი.

სიზმარი ასეთია: ის და მისი მეგობრები დადიან ველზე, სადაც ნიადაგის ნაწილი დაჭაობებულია, ტალახიანია და მარცვალი კარგ ნაყოფს ვერ გვაძლევს, ნიადაგის ნაწილზე კი ჯანსაღი ნაყოფი ამოდის. ეძებენ მიზეზს - რა იწვევს ამ მოვლენას.

ჯანსაღი ნიადაგი ჯანსაღი იმიტომია, რომ ოდნავ დაქანებულია, წყალი დაბლა მიედინება, არ ჭაობდება. ესაა ნიადაგი, რომელსაც რეალური საჭიროებით გამოწვეული შრომა და ზრუნვა შობს. სადაც არის მოძრაობა, სადაც არის შრომა, იქ ყველაფერი ჯანსაღია.

მეორე ნიადაგი კი დაჭაობდა, რადგან წყალი იქ დაბლა არ მიდის და ტბორავს მიწას. აქ მეტი აქვთ, ვიდრე სჭირდებათ, ისინი ზრუნავენ მხოლოდ ტკბობაზე, არარეალური საჭიროებებით არიან მოცულები. მათი ცხოვრება ამაოა. აკი, ტოლსტოის გმირებიც იტანჯებიან მეტობისაგან.

სურვილების საჭიროებაზე მეტი დაკმაყოფილება არანაკლებ მტანჯველია (არა მარტო ზნეობრივად) ფიზიოლოგიურადაც, ვიდრე ნაკლებობა და არქონა).

ტოლსტოი სტოიციზმის მომხრე ჩანს, თავშეკავებამ შეიძლება მეტი სიამოვნება მოგვცეს, ვიდრე დაკმაყოფილებამ.

საბოლოოდ ტოლსტოი განმანათლებლებივით თვლის, რომ ზომიერება სჯობს ერთი უკიდურესობიდან მეორეზე გადახრას, მერე მის ვერ გაძლებას: (იმპულსის უკიდურესი დაკმაყოფილების მერე, ასკეტურ თვითშეკავებას, მერე თმენის ვერ გაძლებას, შეცოდების მერე ისევ მონანიებას, მერე ისევ მონანიებას...

ამ სიზმარში სხვა ბევრი რამაა, მაგალითებს კარგი და ცუდი ნიადაგის, კარგი და ცუდი მარცვლის შესახებ მოსდევს მსჯელობა იმაზე, რომ ზოგჯერ ბოროტებაზე სიკეთე აღმოცენდება. მაგალითად, მარია ალექსეევნას, ვეროჩკას დედის მტაცებლობამ, ბოროტებამ, ეგოიზმმა, იგი მევახშე იყო, ოჯახი გაამდიდრა. ბოროტი არ ხარ და მერე სარგებლის მიღების სურვილმა დედამისს, რადგან ვეროჩკას კარგად გათხოვება სურდა და თან მისი გაკვეთილებიდან მიღებული გასამრჯელო სჭირდებოდა, განათლებული შვილი გააზრდევინა, ამდენად, პრაგმატიზმმა სიკეთე - განათლება მოიტანა მათ ოჯახში. პრაგმატიზმი სიკეთეა, დროებითი ბოროტებაა თუ მის შედეგებს სიკეთეს მოვხამართ. სიკეთეს კი განათლება და ცოდნა იწვევს. მცოდნე ადამიანი ზნეობრივია. ვეროჩკა განათლებამ და

გარემომ, რომელშიც მცხოვრებს ბრძოლა და სხვისი დაჩაგვრა არ სჭირდებოდა (რადგან ამას მისი ოჯახის წევრები აკეთებდნენ) იგი კეთილ ადამიანად აქცია.

ჩერნიშევსკისთან, იქნებ ამ ეპოქის „მფრინავ იდეებს“ დრო შობს. სიმდიდრე ძალაა, ძალა სიკეთეა. ძალა, თუნდ ბოროტი შეიძლება სიკეთის საწყისი გახდეს. რაღაც ნიცშეანური ელემენტებიც (რა მოულოდნელიც არ უნდა იყოს) შეიძლება ვიპოვოთ ჩერნიშევსკისთან. ჩანს ორივე მათგანზე ზეგავლენა მოახდინა მაქს შტირნერის აგრესიულმა ინდივიდუალიზმმა.

საერთოდ, აქ მთავარია, რომ საჭიროება, არსებობისათვის ბრძოლა შობს შრომას. შრომა და მოძრაობა სიკეთეა. ამას კი საჭიროება, მოთხოვნილება იწვევს.

თუმც, მერე ჩერნიშევსკი მსჯელობს იმაზეც, რომ ვეროჩკას თვითონ არ უჭირს არ სჭირდება შრომა, მაგრამ ის შრომობს იმიტომ, რომ სხვები გააბედნიეროს, სხვების საჭიროება დააკმაყოფილოს. შრომა სიკეთეა და ის მოთხოვნილებად უნდა ვაქციოთ. იგი ადამიანის არსებობას აზრს აძლევს და როცა ქრება მისი აუცილებლობის განცდა, რადგან ის თავის გადასარჩენად არ გვჭირდება არაპრაგმატული დამოკიდებულების დროსაც, ის უნდა იქნეს მომავალის ადამიანის მთავარი მოთხოვნილება. რადგან კაცობრიობა ისე ვერ იარსებებს, დოვლათი ვერ შეიქმნება. შრომის მოთხოვნილება აუკეთესებს სამყაროს, ქმნის პროდუქტს, საფუძვლად ედება სუსტის დაცვას და ალტრუიზმს.

ვეროჩკას ამ სიზმრის ასოციაციებიდან შექმნილს ჰგავს „მგზავრის წერილებში“.

თერგის სახე, თერგის და მყინვარის დაპირისპირება, რომ მოძრაობა ქმნის სიცოცხლეს და ცხოვრების ჯანსაღ სახეს, უძრაობა (აქ უშრომლობა და ცრუ აქტივობა იგულისმება) შობს ჭაობს.

გოეთე - მყინვარის სახეც ამ ასოციაციებში ჯდება. იდეალი არაა ცხოვრებისადმი მჭვრეტელობითი დამოკიდებულება. ილიას შეიძლება ისიც ჰქონდა გაგონილი, რომ ბაირონი ამბობდა, მთავარი პრაქტიკაა, ცხოვრების გარდაქმნაა, თორემ წერას რა უნდაო, რომ ცხოვრება ხელოვნებაზე მაღლა დგას. განა გოეთეც ამას არ ამბობდა? „ეჰ, თეორია, ჩემო კარგო უფერულია, ხოლო ოქროს ხე სიცოცხლისა მუდამ მწვანეა“. მაგრამ ილიას რატომღაც გოეთე მჭვრეტელ თეორეტიკოსად ევლინება. ის ლაპარაკობს „ფილისტერ“ გოეთეზე და რევოლუციურად განწყობილ ბაირონზე. გოეთე პოზიციანაა, ბაირონი კი—ოპოზიციანაა. აკაკი გელოვანის აზრით, ილია მოექცა ცნობილი კრიტიკოსის ბიორნის და ზოგი სხვა ავტორის გავლენის ქვეშ. „თითქოს გოეთე თოვლიანი მწვერვალისგან ცივი, უგრძობელი, ოლიმპიურად მიუღებელი ყოფილიყოს.“

ასევე, ამ სიზმრის დაჭაობებული ნიადაგის სახით უნდა იყოს გაპირობებული „კაცია ადამიანის“ ადრინდელი შესავალი, სადაც საქართველო—ჭაობის (ტალახიანი გუბე) სახეა შექმნილი. იგი ჭაობად იქცა უძრაობის და უშრომლობის გამო და მასში ფუთფუთებენ ისეთი ადამიანები, როგორც ლუარსაბი, თუნდ „კაცია ადამიანის?!“ სხვა პერსონაჟებია.

შეიძლება პოემა „არდილში“ დახატული „შრომის ახსნა“, როგორც ახალი მე-19 საუკუნის მთავარი მიზანი ჩერნიშევსკის უკავშირდებოდეს. იქნებ „ოთარაანთ ქვრივში“ არჩილის და გიორგის მსჯელობა ვენახის მორწყვაზე, იმაზე, რომ სადაც ისაა გაშენებული, ოდნავ დაქანებული ფერდობია და მისი ისე მორწყვა, როგორც არჩილის მიერ წაკითხულ წიგნშია, არ შეიძლება ეხმაურებოდეს ჩერნიშევსკის.

ნაწარმოების ფინალში არჩილის და კესოს კამათისას მაღალი წოდება უფრო ზნეობრივია თუ ახლად გათავისუფლებული გლეხობა, ჩერნიშევსკის ნაწარმოების ამ ფრაგმენტს უნდა უკავშირდებოდეს.

არჩილი ამბობს, გლეხები მშრომელები არიან, ამიტომაც - სულით ჯანსაღები, ჩვენი თონე კი ჩვენნაირ კუტ პურს აცხობსო. კესო კი პასუხობს „მხეციც კი დაძრწის საჭმლისათვის“, მათ შრომას პრაგმატული ინტერესი, საჭიროება, იძულება უდევს საფუძვლად, ჩვენ არ გვჭირდება შრომა (აქ უფრო ფიზიკური შრომა იგულისხმება) მათ კი სჭირდებათ და ამას ზნეობრიობა და შინაგანი სიკეთე არ უდევს საფუძვლად, არ არიან ჩვენზე უკეთესებიო.

აქ ჯანსაღი და დამპალი ნიადაგის და მარცვლის სახეების ნაცვლად მოდის კარგი და კუტი პურის მაგალითი, ის, რომ თავადები არიან დონდლონი, დუნენი. ხალხი კი ჯანსაღია, თუმც სითხეს, რომლის სახითაც აქვს წარმოდგენილი ხალხი, თავზე ქაფად ადგას ეგოიზმი, ურთიერთგაუტანლობა, ის, რასაც კესო ამბობს: „გლეხი ხშირად უწმინდურია არა მარტო თავისი ტყაპუჭით, არამედ სულითაც“. მაგრამ შიგ არჩილის თქმით, წმინდაა. სწორედ, ეს სიწმინდე შობს ოთარაანთ ქვრივისა და გიორგის მსგავსს „საქმით მეტყველ სულებს“, შრომისადმი პატიოსანი დამოკიდებულების გამო იდეალად მათ სახავს, როგორც მომავლის ადამიანებს. ადამიანებს, რომელთაც არ შეუძლიათ საქმე ცუდად გააკეთონ მიუხედავად იმისა, მატერიალურად, თუნდ სულიერად არიან თუ არა ამით დაინტერესებული.

ილიას აქვს კიდევ ერთი დაუმთავრებელი ნაწარმოები „იგი წავა და სხვა მოვა ტურფასა საბაღნაროსა“¹³, სადაც ერთ ახალგაზრდა, გონიერ ქალთან მისი საუბარია აღწერილი და ეს საუბარი საგულისხმოა.

ილიას პერსონაჟი ვაჟი აკრიტიკებს თანამედროვე საზოგადოებას და მის მთავარ ნაკლად ის მიაჩნია, რომ „სხვისით ცხოვრობენ“, ე.ი. სხვისი შრომით არსებობენ და აქ ისინი იწყებენ საუბარს შრომაზე. ქალი ამბობს, რომ შრომა ყველას სძულს, სიამოვნებას ყველა ესწრაფვის და იმისათვის, რომ ადამიანს შრომა შეუყვარდეს, შრომის შედეგად სიამოვნება უნდა დავუსახოთ. ჯერ ერთი, შეიძლება შენ მიიღო პირადი, ეგოისტური სიამოვნება. მაგალითად საკვებით ტკბობა, მაგრამ ადამიანი ისე უნდა აღიზარდოს, რომ სხვისთვის ბედნიერების მინიჭებაში, ე.ი. სხვისთვის (კეთილი ადამიანებისათვის) შრომაში იპოვოს სიამოვნება, მაშინ გახდება კაცობრიობა ნორმალური. ადამიანი უნდა აღიზარდოს მაღალი მიზნებით და ამ მიზნის მიღწევა იქნება ის სიამოვნება, რასაც მიიღებს შესრულებული შრომის ჯილდოდ. საცოდავები არიან ისინი, ვინც მარტო თავისთვის იბრძვის, არ შეიძლება თვითონ იყო ბედნიერი, თუ ვინმე

¹³ ი.ჭავჭავაძე, II ტომი, თბ. 1988 წ. თხზ. 20 ტ-ად. [1861-63წ.] გვ.522-523

ირგვლივ უბედური და უქონელია, თუ სხვაც ირგვლივ კმაყოფილი იქნება, ეს მოგცემს შინაგან სიმშვიდეს, ბედნიერების განცდას, უფლებას, თვითონაც იყო ბედნიერი.

და მერე იწყებენ საუბარს ქალის მდგომარეობაზე თანამედროვე საზოგადოებაში. (რაც რომანის „რა ვაკეთოთ?!“ მთავარი თემაა). ნაწარმოების პერსონაჟი ქალი და ვაჟი ესწრებიან სპექტაკლს, სადაც ნაჩვენებია, რომ მამას არ უნდა გაათხოვოს ქალი საყვარელ ვაჟზე, რადგან მას ჩინები და საზოგადოებრივი მდგომარეობა არ აქვს. უნდა გაათხოვოს მყარი მდგომარეობის მქონე სასიძოზე. თეატრში ყველა უგებს მამას. არადა, ილიასთან მოსაუბრე ქალის აზრით, ეს გოგონაა დამნაშავე. მას უნდა ჰქონდეს ხასიათის ძალა იმისათვის, რომ მამისგან დამოუკიდებლად თავისით წავიდეს საყვარელ ადამიანთან ერთად და ჯვარი დაიწეროს (აკი, ასეც მოიქცა ილიას მეუღლე, იმდროინდელ საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე მდიდარი სასმლო - ოლღა გურამიშვილი, რომელსაც მზითევი გარდაცვლილი დედისგან დარჩა). სწორედ ესაა სულის ძალა, დამოუკიდებლობა.

მაგრამ ქალები, მისი აზრით, არ არიან აღზრდილნი ისე, როგორც საჭიროა. ამისათვის მათ აკლიათ განათლება.

ქალებმა შეიძლება განათლება მიიღონ, უნივერსიტეტის კარიც გაიღოს მათთვის, მაგრამ მერე რაში უნდა გამოიყენონ? ეს მე-19 საუკუნის პრობლემაა, თორემ დღეს ეს საკითხი უფრო გარკვეულია, ქალი საზოგადოებრივ ასპარეზზე მამაკაცთან თანაბარი უფლებით გამოდის. თავისი ქალობა, დედობა და საოჯახო მოვალეობები თუ შეუშლის ხელს, თორემ ის „ემანსიპირებულია“. თუმც ცხოვრებაში ქალსაც და მამაკაცსაც სჭირდებათ ბრძოლა თავისი მიზნებისათვის.

შეიძლება არაპირდაპირ ეს ყველაფერი ჩერნიშევსკის უკავშირდება, მაგრამ მთავარი მაინც მსჯელობაა შრომის შესახებ, ოღონდ რა უცნაურიც არ უნდა იყოს ილია, თუ მისი გმირი, მხარს უჭერს ადამიანის არსებობის აზრის ჰედონისტურ თეორიას. ცხოვრების საზრისი სიამოვნებაა და შრომაც გზაა ხან დაბალი, ხან მაღალი სიამოვნებისკენ. გამოდის, რომ არსებობის აზრი შრომაში კი არაა, სიამოვნებაშია. კაცობრიობას კი შრომა, შენება სჭირდება, უკეთ რომ იცხოვროს. ამიტომ ადამიანებს ეს კაცობრიობის ამშენებელი შრომა სიამოვნებად უნდა ვუქციოთ, თუკი გვსურს ქვეყნის საკეთილდღეოდ ვამოქმედოთ. შრომობენ საჭიროებისათვის. ეს მაინც ტანჯვაა, მაგრამ თუ ვიშრომებთ სიამოვნებისათვის, თუნდ ეს იყოს დაბალი, მით უფრო მაღალი, სულიერი სიამოვნება, (სხვისი სიხარულის და ტკბობის ყურებით მიღებული ბედნიერება), მაშინ შრომა არ იქნება ტანჯვა. (ეს ალტრუისტების შემთხვევაში). იდეოტელისტურ ადამიანებს კი იდეისთვის ბრძოლით უნდა მივალენოთ სიამოვნება.

ბუნებრივია, ილია ძალიან ბევრს წერს შრომაზე. ეს მისი შემოქმედების მთავარი თემაა, ნაწარმოებიდან ნაწარმოებში რომ გადადის.

ბიბლიის მიხედვით, ღმერთმა შრომა, როგორც სასჯელი, ისე მოუვლინა კაცობრიობას სამოთხის ბაღიდან რომ გამოაგდო და მიწაზე დაასახლა მშობლის მფარველობას მოკლებული

ბავშვებით, მაგრამ მე-19 საუკუნეში ხშირად იმეორებენ, რომ სიტყვაზე მაღლა დგას საქმე. გაბრიელ კათალიკოსის დასაფლავების დღეს წარმოთქმულ სიტყვაში, ილია ამბობს, რომ გაბრიელ კათალიკოსმა თავისი ერთ-ერთი ქადაგებისას თქვა, რომ შრომა არაა მხოლოდ დაბალი წრის ტვირთი და ასათვალწუნებელი საქმიანობა და მსმენელებს მოუთხრო ძველი ქართული ტაძრის ფრესკის შესახებ, რომელზეც ღვთისმშობელი თითისტარით რთვისას იყო გამოსახული. ამდენად, შრომა ღვთაებრივია, მას თვით ღმერთი, ანგელოსები და წმინდანები არ თაკილობენ, რომ მარტო მარიამი კი არა, მართაც წმინდანია და სათნო მაცხოვრისთვის.

და მერე მთელი ეპოქა იტყვის, რომ ადამიანის არსებობის აზრი თავისუფალ, შემოქმედებით შრომაშია, ის გადაარჩენს კაცობრიობას და აზრს მისცემს ადამიანის ცხოვრებას.

ილია სენტიმენტალური რომანის გმირი ობლომოვივით რომანტიკოსთა „სიზარმაცის ქების“ პაროდირებული ილუსტრაცია რომაა, ხომ არ იტყვის „თუ სულ უნდა ვიშრომო, როდის უნდა ვიცხოვრო“. ის უკვე ამბობს, რომ შრომა და შენება სასჯელი კი არა კაცობრიობისათვის, ღვთისგან მოვლენილი ჯილდოა, ადამიანში ღვთაებრივი ნაპერწკალი, გონება რომ შობსო.

ზოგჯერ შრომად მარტო ფიზიკურ შრომას თვლიან, ილიასაც კი ოდნავ უჭირს არჩილს და კესოს ათქმევინოს, რომ ზოგჯერ „სიტყვა იგივე საქმეა“. ის საზოგადოებას მოაზრე და მოსაქმე კაცობრიობად ჰყოფს. თეორია თითქმის მაღალ წოდებასთანაა, პრაქტიკა–დაბალთან. ბუნებრივია, თეორია და პრაქტიკა არ უნდა დაშორდეს ერთმანეთს. პრაქტიკიდან გამოგვაქვს თეორიული დაკვნა და მერე მასვე ახმარ.

ილიას, თავის თუნდ პუბლიცისტურ წერილ „საქართველოს მოამბეზედ“–ში არ ეშლება ისაუბროს იმაზე, როგორ აპირებს ყოფიერება ცნობიერებას და მერე ცნობიერება როგორ ადგმევინებს წინ ნაბიჯს ყოფიერებას.

ჩვენთვის ამჯერად მთავარი მაინც ის იყო გვეჩვენებინა, რომ ილიაზე უეჭველად დიდი კვალი დატოვა „რა ვაკეთოთ?!“–ს წაკითხვისას ვეროჩკას II სიზმარმა, რომლის სახეები სხვადასხვა ვარიაციით, სხვადასხვა კონტექსტში მის რამდენიმე ნაწარმოებში გვხვდება.

ჩერნიშევსკი და ილია, მით უფრო რუსული ლიტერატურა და ილია, ვრცელი თემაა. აქ მხოლოს მცირე ფრაგმენტები წარმოვადგინეთ.

P.S. დიმიტრი უზნაძე მოქმედების რამდენიმე სახეს გამოყოფს:

1. იძულებითს
2. იმპულსურს
3. ნებელობითს
4. ჰიპნოზით გამოწვეულს

ამდენად ილია მისი ეპოქის, მე-19 საუკუნის მთავარ მიზნად „შრომის ახსნას“ თვლის. შრომა უნდა იყოს თავისუფალი ადამიანის და საზოგადოებისათვის სიკეთის მომტანი და არ უნდა იყოს დამქირავებლის ეგოისტურ იმპულსების სამსახურში.

ავ. ბაქრაძე ჯერ კიდევ 70-იანი წლების ბოლოს ილიაზე დაწერილ ნაშრომში „მარად და ყველაგან საქართველოვ მე ვარ შენთანა“ წერს ილიას იდეალურ ადამიანებზე „საქმით მეტყველ სულებზე“, რომელიც უპირისპირდება ლუარსაბის და დარეჯანის „არაფრობას“ (სიზარმაცეს, ცრუ საქმიანობას). ადამიანის ღირებულების მთავარი საზომი ილიასთვის შრომისადმი პატიოსანი დამოკიდებულება და ნიჭიერებაა.

გიორგი, ადამიანი, რომელსაც უბრალოდ არ შეუძლია ცუდად გააკეთოს საქმე, მიუხედავად იმისა, სასარგებლოა თუ არა ეს მისთვის, დაინტერესებულია თუ არა პირადად მატერიალურად, თუნდ სულიერად. შემთვევითი არაა, ალბათ, რომ იგი შობის დღესაა დაბადებული, როგორც მესია. და ამ გარდამავალ, ღირებულებათა შეცვლის ეპოქაში მაცხოვარივით შეიძლება შეწირულიყო, როგორც მცდარად მოქმედი ბატონების ერთგული „იდეალური მოჯამაგირე“, რომელიც შეიძლება დაპირისპირებოდა დროის შესაბამისი იდეის და განწყობილების მატარებელ კაკოს და გაბროს, მაღალი კლასის წინააღმდეგ მებრძოლ გლეხებს. გიორგი იდეალური მოჯამაგირე კი არა, იქნებ მომავლის ადამიანია, რომელსაც, ვისთვისაც არ უნდა კეთდებოდეს, არ შეუძლია უღალატოს საქმეს, მის შინაგან ლოგიკას (საქმის ცოდნა თუ ინტუიციური მიხედვრილობა აიძულებს, კარგად აკეთოს საქმე). ეს არაა ადამიანი, რომელიც იძულებით შრომობს. ესაა ადამიანი, რომელსაც საქმე, მისი შინაგანი ლოგიკა, იმპულსის დონეზე აიძულებს, კარგად აკეთოს საქმე. და ამიტომ იქნებ ის წმინდა გიორგია, რომელიც ებრძვის ძველი სახელმწიფოს მიერ ურჩხულად ქცეული იძულებითი შრომითი დამახინჯებული ადამიანების კრებას. ებრძვის სიზარმაცეს, უსაქმობას, უცოდინრობას, ცუდად აღზრდილ ადამიანებს. ნაწარმოებში არის უგულო, დაქირავებული შრომის, სიბერის გამო არასრულად გაკეთებული საქმის (რომლის გამოსწორებას ცდილობს გიორგი) მაგალითები და, სწორედ ამას, სხვის მიერ ცუდად გაკეთებული საქმის გამოსწორებას ეწირება. (და არა „ხიდჩატეხილობას“, იმას, რომ კესოს ვერ მიწვდა, ესე იგი „უიმედო“ სიყვარულს, რაც ნაწარმოების საფუძველზე გადაღებული ფილმიდან სამუდამოდ ამახსოვრდება მაყურებელს და მკითხველსაც, რომელიც არჩილის და კესოს კამათიდან გამომდინარე შეეჩვია ამ მრავალთემიანი ნაწარმოების მთავარ თემად კლასთა შორის ხიდჩატეხილობა ჩათვალოს.

აქ ბატონ-ყმობის გაუქმების მერე ნაბატონარსა და ნაყმევს შორის ურთიერთობაზეა საუბარი, ბევრჯერ უთქვამთ, ხიდი ისევ ჩატეხილი დარჩაო, მაგრამ იქნებ ის გადავლახოთ და თუ ცუდი ბატონების წინააღმდეგ აღმდგარ ყმას შეგვიძლია გავუგოთ, იქნებ მომავალი სახელმწიფო ორივე კლასის იდეალურ ადამიანთა ერთობამ შექმნასო. როცა ყველა „მოქალაქე“ იქნება იმ სახელმწიფოს მთავარი მამოძრავებელი ძალა, ალბათ, შრომა (გინდ ფიზიკური, გინდ სულიერი) და მისადმი პატიოსანი დამოკიდებულება იქნებაო.

აკაკი ჩერნიშევსკის გაეცნო 1862 წლის ივნისში, პეტერბურგის ახლოს მდებარე აგარაკ პავლოვსკში, როცა მან და ნიკო ნიკოლაძემ სათივე იქირავეს ჩერნიშევსკის სახლის ახლოს. აქ ჩერნიშევსკი ცხოვრობდა მის მეუღლესთან და ცოლისდასთან, დობროლუბოვის საცოლესთან ერთად.

ამ დროს აკაკის წაკითხული ჰქონდა „რა ვაკეთოთ“, ბუნებრივია მის ესთეტიკაზე ზეგავლენა მოახდინა ჩერნიშევსკის ნაშრომმა „ხელოვნების ერთეტიკური დამოკიდებულება სინამდვილესთან“.

ამ საკითხს საკმაოდ ვრცელი ფრაგმენტი ეძღვნება მის „ჩემი თავგადასავალში“. ასევე ჩერნიშევსკის ოჯახთან გაცნობის ამბავი საინტერესოდაა მოთხრობილი ნიკო ნიკოლაძის „მოგონებებში“.

საინტერესოა, რომ აკაკი წერს, ჩერნიშევსკის მიერ დასმული ქალთა საკითხი, როგორ მრუდედ აისახა მათ საუნივერსიტეტო ცხოვრებაში, რომ ქალებმა, რომლებიც ცდილობდნენ ყოფილიყვნენ მამაკაცების ტოლი, შეიკვცევს თმა, დაიწყეს თამბაქოს წევა, გაიკეთეს სათვალეები და ჩაცმაში მივიდნენ ლამის უწმინდურობამდე.

ეტყობა ტურგენევის „მამების და შვილების“ პერსონაჟი ქალი კუკშინასავით გამოიყურებოდნენ დიდი ჭუჭყიანი ხელთათმანებით და არა მიმზიდველი გარეგნობით, რასაც ბაზაროვიც და ტურგენევიც არაესთეტიკურად თვლიან.

აკაკის აზრითაც, ქალი უპირველესად ქალი უნდა იყოს, საეჭვოდ თვლის ამ გარემოში მათ ლტოლვას თავისუფლებისკენ თუნდ სწავლაში, (სურვილს წავიდნენ პეტერბურგში და საზღვარგარეთ), რაც ხშირად მათი ცხოვრების არევით მთავრდება, და „შინგაზრდილი ქალები“ ურჩევნია და მათ თვლის ერის იმედად, მომავალ დედად და აღმზრდელად.

ნამდვილად ბაზაროვივით ქალბატონ დე რენალირებული ანა სერგეევნა ვოდენცოვა და ბატისტის მაქმანებიან მარტივ კაბაში ჩაცმული თეთრად მშვენიერი ფენიჩკა უფრო იზიდავს. ემანსიპაცია, თან ასე უშნო არაა მიმზიდველი, მაგრამ საზოგადო მოღვაწე ქალები ხორბლის თავთავებით თუ ისინი ზომიერებას ინარჩუნებენ ფუქსავატ არისტოკრატებს.

ქალი უნდა იყოს ლამაზი, ფაქიზი, ერთგული, თვითშემწირავი და არა „ემანსიპაციის საფრთხობელა“.

მაგრამ „რა ვაკეთოთ“ ნამდვილი ანაბეჭდი მხოლოდ მოგვიანებით, მის პიესა „სიყვარულში“ გვხვდება.

ზოგმა შეიძლება წარმოიდგინოს, რომ ეს მისი, ვანო მაჩაბლის და ტასო ბაგრატიონის ამბავია ასახული.

აქ აღწერილია, როგორ გაიქცა ახლადაქორწინებული ლევანის და ელენესგან ვაჟის მეგობარი ვახტანგი, რომელიც მიზიდულობას გრძობდა მეგობრის ცოლისადმი, მაგრამ ცოლ-ქმარმა ის ძალით დააბრუნა, ვერ გაიგეს მისი უცნაური საქციელის მიზეზი.

ქალსა და ვახტანგს შეუყვარდათ ერთმანეთი. ქმარმა ალერსის დროს შეუსწროთ, მაგრამ ლევანმა კი არ დასაჯა მეგობარი, ლოპუხოვივით მისცა მათ დაქორწინების საშუალება, ამ ოჯახში ჩერნიშევსკის რომანზე უფრო რთული ვითარებაა. წყვილს პატარა შვილი ჰყავთ. ლევანის მამას, სტეფანე ჭიბრიშვილს უკვირს, რომ მისმა შვილმა არ მოკლა არც ვახტანგი, არც ელენე, მაგრამ ლევანი პასუხობს, რომ ახლა სხვა დროა და ცოლი მონა არ არის.

ელენე შვილთან ერთად მიყვება მაცდუნებელს, მაგრამ ის უსინდისო კაცი აღმოჩნდება, გარკვეული დროის გასვლის მერე ცოლის თხოვა დააპირა (ვროსნიკივით) და ელენეს სთხოვს, ცალკე გადავიდეს საცხოვრებლად და უბადრუკ მატერიალურ დახმარებას პირდება. ამასობაში, მისი სხვაგან სასწავლებლად წასული ვაჟიშვილი სანდრო ბრუნდება, რომელიც დააპირებს, დედას მისი ყოველთვიური ფულის ნახევარი მისცეს. ელენე ბრუნდება ქმართან, რომელიც მთელი გულით ღებულობს არა ცოლად, არამედ სამფარველოდ შემცდარ, იმედგაცრუებულ და გონსმოსულ ელენეს.

აქ, როგორც ვხედავთ, მეგობარი კირსანოვისაგან განსხვავებით უსინდისო ადამიანი აღმოჩნდება.

პიესაში არის რაღაც ისეთი ელემენტები, იფიქრებ ეროვნულ საკითხთან უნდოდა სიუჟეტის დაკავშირება და სიმბოლოებით პოლიტიკურ პრობლემებზე საუბარი, მაგრამ ამ თვალსაზრისით პიესა მაინც პირველი პლანის დონეზე ადიუტერის ასახვად რჩება.

რაც შეეხება ალ.ყაზბეგს, მის პიესა „დავითის სახლობაში“ სვიმონ რეჯიბიძე, რომელიც თანამდებობის პირ დავით ლახვარიძეს ეხმარება საკანცელარიო საქმეების მოგვარებაში, უწერს ოფიციალურ შეხვედრებზე წარმოსათქმელ სიტყვებს და ეარშიყება მის ცოლს, შეაცდენს ოჯახში მცხოვრებ ობოლ გოგონას. მისი მთავარი იარაღი ჩერნიშევსკის „რა ვაკეთოთ?!“ და ქალთაგან შესაძლო დამოუკიდებლად თავის რჩენაა. გოგონას, რომელსაც ქალბატონი ეჭვიანობის გამო დევნის, პირდება ქალაქში წაყვანას, ვერა პავლოვნასავით სახელოსნოს დაარსებას. (ნინო კარგად კერავს, ქსოვს, ქარგავს) გოგონა მიყვება, მაგრამ ის მის მიერ სასტუმროში დაბინავებულ ნინოს მარტო მოიხელთებს და ძალას იხმარს, მერე მიატოვებს. სუტინიორის სახით გამოჩნდება ქალი, რომელიც მას მეძავად აქცევს. ნინოს ბავშვი, რომელიც სვიმონ რეჯიბიძესგან ეყოლა, უკვდება, ექიმი ვერ მოყავს სიღარიბის გამო. ამ უბედურების შემდეგ ის შემთხვევით ხვდება დავითის ვაჟიშვილს, რომელსაც ის ძალიან უყვარდა და რომელმაც არაფერი იცოდა მის უბედურებაზე. ის შვილმკვდარ და თვითონაც სიკვდილის პირას მყოფ ნინოს ესარჩლება, პოულობს სვიმონ რეჯიბიძეს, სულიერად ებრძვის დამნაშავეს და თითქოს „მოაქცევს“ კიდევ.

სვიმონ რეჯიბიძე ბრალიანობის განცდით ივსება, თვლის, რომ დააშავა, ნინოც დალუპა და პატარა შვილიც მსხვერპლად შეეწირა მის ეგოიზმს და ბოროტებას. ეტყობა ყაზბეგიც და აკაკიც ჯერაც საფრთხედ აღიქვამენ ქალთა საკითხში ჩერნიშევსკის ოცნებების განხორციელებას და მისი მკითხველი - „ვამპირისაგან,“ ბოროტი ადამიანებისაგან გამოყენების შესაძლებლობას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბაქრაძე ავ. მარად და ყველგან საქართველოვ მე ვარ შენთანა, თბ., 1979
2. გელოვანი ავ., გოეთეს საუბრები ეკერმანთან, გოეთეს საუბრები ეკერმანთან, (რჩეული საუბრები ფრაგმენტები) თბ., გვ.11,1988;
3. გურგენიძე, გიორგაძე, ავ. წერეთლის ცხოვრების და შემოქმედების მატეანე, თბ., 1989;
4. დანელია ს., მე-19 ს-ის რუსული ლიტერატურის ისტორია, გვ 308-312, თბ., 1959;
5. კამიუ ა., სიზიფეს მითი, თბ., 1996;
6. ნორაკიძე ვ.ლ. ხასიათის ფსიქოლოგია და მხატვრული ლიტერატურა, თბ., 1972;
7. უზნაძე დ., ზოგადი ფსიქოლოგია, რჩეული თხზულებები 9 ტ-ად, ტ.3-4, თბ., 1972;
8. ქიქოძე გ., ილია ჭავჭავაძე, მე-19 ს-ის (ახალი) ქართული ლიტერატურის ისტორია, თბ., 1940;
9. ყაზბეგი ალ., დავითის სახლობა, თხზთა კრებული 4ტ-ად, თბ., ტ. 3, გვ.271-361, თბ., 1959;
10. შირინერი მ., ქსე ტ-11, თბ., 1987. ფილოსოფიური ლექსიკონი თბ., გვ 657, 1987;
11. ჩერნიშევსკი ნ. გ., რა ვაკეთოთ?!, თბ., გვ.217-228, 1955
12. წერეთელი ავ., სიყვარული, თხ-ზთა სრული კრებული 15 ტ-ად, ტ. 9. თბ., 1949;
13. ჭავჭავაძე ი., მგზავრის წერილები, კაცია ადამიანი, ოთარაანთ ქვრივი, რჩეული ნაწერები 2 ტ-ად, ტ.11. თბ., 1974;

The echo of Nikolai Chernishvesky's "What shall we do?!" in the works of Ilia Chavchavadze, Akaki Tsereteli, and Alexander Kazbegi

Tamar Akhvlediani

Doctor of Philological Sciences, Associate Professor at Akaki Tsereteli State University

Abstract

Nikolai Chernishvesky left a strong mark on the Georgian sixties with his aesthetics and the novel "What is to be done?!"

Not only the ideas of the novel, but also the characters were reflected in Ilia Chvchavadze's "Traveller's Letters", "Is this man a human being?!" and "The Widow of Otarashvili".

Also, we find an echo of this novel in "Love" - the play by Akaki Tsereteli and in the Al. Kazbegi's "The Family of David". In this regard, "The Family of David " is particularly interesting.

In this play, the interesting, but subtle and eventually penitent character deceives and ruins pretty young orphan girl Nino with the utopian ideas of Chernyshsky from the novel "What is to be done?!" about the possibility of women's future freedom to gain her livelihood.

It can be seen that the people of this era still considered it dangerous to raise the issue of women by Chernyshevsky, because in their opinion, life was not yet prepared for the emancipation of women.

Key words: *Chernyshevsky, "What is to be done?!", Ilia Chavchavadze, " Is this man a human being?!", "The Widow of Otarashvili ", sick and healthy soil, labor (pragmatic and altruistic), Akaki, Kazbegi, and noble ideas in the hands of a vampire reader.*